

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОЛОГИЯ, ГЕОЛОГИЯ ЖӘНЕ ТАБИҒИ РЕСУРСТАР МИНИСТРЛІГІ

«Қазгидромет» РМК

Тау өзендері бойынша гидрометеорологиялық ақпараттар №23 (Жаңбыр генезисті сел қауіптілігінің күнделікті бюллетені)

«07» маусымға 2022 ж.

(бюллетеннің әрекет ету аралығы «06» маусым күні 21 сағаттан «07» маусым күні 21 сағ. дейін 2022 ж.)

құрастырылған уақыты: 06.06.2022 ж.

Мекен жайы : Нұр-Сұлтан қ., Мәңгілік ел, 11/1
Алматы қ., Абай көшесі, 32

Кезекші синоптик:	Сайлыбаева Л.	тел.: 8(7172) 79-83-75	e-mail: ukpp@meteo.kz
Кезекші инженер-гидролог:	Молдағалиева А.	тел.: 8(7172) 79-83-94	e-mail: moldagalieva_a@meteo.kz
СҮЗСББ басшысы:	Яфязова Р.	тел.: 8(727) 267-64-87	e-mail: seli@meteo.kz

**2022 жылғы «07» маусымға
ҚР таулы аудандары бойынша ауа-райы болжамы**

Іле Алатау	Күндіз өткінші жаңбыр (1-3 мм), найзағай. Оңтүстік-шығыс желі 9-14, күндіз кей жерлерде 15-20 м/с. 2000 м: Ауа температурасы түнде 8-13, күндіз 15-20 градус жылы. 3000 м: Ауа температурасы түнде 3-8, күндіз 10-15 градус жылы.
Күнгеі Алатау	Күндіз өткінші жаңбыр (1-2 мм), найзағай. Оңтүстік-шығыс желі 9-14, күндіз кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 4-9, күндіз 16-21 градус жылы.
Теріскей Алатау	Күндіз өткінші жаңбыр (1-2 мм), найзағай. Оңтүстік-шығыс желі 9-14, күндіз кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 4-9, күндіз 18-23 градус жылы.
Жетісу Алатау	Күндіз өткінші жаңбыр (1-3 мм), найзағай. Оңтүстік-шығыс желі 9-14, күндіз кей жерлерде 15-20 м/с. 2000 м: Ауа температурасы түнде 8-13, күндіз 15-20 градус жылы. 3000 м: Ауа температурасы түнде 3-8, күндіз 10-15 градус жылы.
Қырғыз Алатау	Күндіз кей жерлерде жаңбыр (1-3 мм), найзағай, бұршақ, дауыл болады. Солтүстік-шығыстан жел соғады, күші 9-14, таңертең және күндіз кей жерлерде 15-20 м/с күтіледі. Ауа температурасы түнде 8-13, күндіз 20-25 градус жылы болады.
Талас Алатау (Жамбыл облысы)	Күндіз кей жерлерде жаңбыр (1-3 мм), найзағай, бұршақ, дауыл болады. Солтүстік-шығыстан жел соғады, күші 9-14, таңертең және күндіз кей жерлерде 15-20 м/с күтіледі. Ауа температурасы түнде 8-13, күндіз 20-25 градус жылы болады.
Талас Алатау (Түркістан облысы)	Жауын-шашынсыз. Оңтүстік-шығыстан жел соғады, күші 5-10 м/с. Ауа температурасы түнде 6-11, күндіз 17-22 градус жылы.
Өгем жотасы	Жауын-шашынсыз. Оңтүстік-шығыстан жел соғады, күші 5-10 м/с. Ауа температурасы түнде 10-15, күндіз 23-28 градус жылы.
Маңғыстау таулары	Жауын-шашынсыз. Күндіз кей жерлерде шаңды дауыл. Жел солтүстік-батыстан күші 9-14, күндіз кей жерлерде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 20-25, күндіз 28-33 жылы.
Сауыр	Жауын-шашынсыз. Жел солтүстік-шығыстан 9-14 м/с. Ауа температурасы түнде 2-7, күндіз 15-20 жылы.
Тарбағатай	Жауын-шашынсыз. Жел солтүстік-шығыстан 9-14 м/с. Ауа температурасы түнде 2-7, кей жерлерде 12, күндіз 20-25 жылы.
Қазақстандық Алтай	Жауын-шашынсыз. Жел солтүстік-шығыстан 9-14 м/с. Ауа температурасы түнде 2-7, күндіз 20-25, кей жерлерде 15 жылы.

2022 жылғы 6 маусымдағы жағдай бойынша Іле Алатауының таулы өзендеріне шолу

Өткен тәулікте Іле Алатауының таулы өзендерінде өткен жауын-шашын салдарынан су деңгейінің шамалы ауытқуы байқалды. Бір тәулік ішінде кейбір өзендерде су деңгейі көтерілді: Үлкен Алматы өзені – Үлкен Алматы көлінен 1,1 км жоғары бекетінде су деңгейінің 1 см-ге және Талғар өзені – Талғар бекетінде су деңгейінің 3 см-ге көтерілуі байқалды. Үлкен Алматы көлі – Көлдiң солтүстік жағалауындағы ГБ-інде су деңгейі 7 см-ге төмендеді. Өткен жауын-шашынға байланысты таулардағы температуралық фон 5°C - 17°C -қа дейінгі жылу диапазонында сақталады. Нөлдік изотерма теңіз деңгейінен 2985 м биіктікте орналасқан.

Тарихи анықтама

1887 жылғы 9 маусымда (28 мамырда) эпицентрінде қарқындылығы 9-10 балл болатын жер сілкінісі болды. Ресейлік ғалым-геолог И.В. Мушкетовтың (1850-1902 жж.) деректері бойынша Іле Алатауының солтүстік беткейіндегі ірі және үздіксіз қираулар Қотырбұлақ және Ақсай өзендерінің аңғарларының арасында болған. Кейбіреулері сел тасқынына айналған ірі құламалардың мен сырғымалардың таралу аймағы орта таулы және төмен таулы аймақтар болды. Ең ірі құламалар (Ақжар және Көкшоқы) Ақсай және Үлкен Алматы өзендерінің алаптарында орын алды.; құлама массасының жалпы көлемі шамамен 50 млн м^3 құрады. Ең үлкен өлшемдегі сырғымалар Тік Сай өзені аңғарында орын алды; Жылжытылған жыныстардың жалпы көлемі 126 млн м^3 құрады.

Проходная өзенінің аңғарында да үлкен оқиға болды. Проходная өзенінің аңғарының соңғы бөлігінде жер асты суларынан жиналған ежелгі морена болды. Жер сілкінісінің нәтижесінде моренаның жұқаруы болып, ол "ерекше жылдамдықпен" Үлкен Алматы өзенінің аңғарына шығып тоқтады: "... қалыңдығы 60 м-ге дейін жетеді, ол шатқалды ені 300 м-ге дейін және ұзындығы бойынша 3 верстке дейін толығымен басып қалды ... Тіпті тамыз айында да аса ірі жарықтар мен үлкен тегіс емес болғандықтан ол жерден әлі де өте алмайтын... оның құрамына граниттің үлкен тастары кірді ... оның массасы кемінде 54 млн м^3 ". Құламалар, сырғымалар мен селдер массаларының жалпы көлемі шамамен 440 млн м^3 құрады.

**Іле Алатауының таулы өзендерінің режимі туралы мәліметтер
2022 ж. "06" маусымға**

№	Өзен	Пункт	Биіктік, м	Ауа температурасы, °С			Жауын-шашын, мм		Су деңгейі, см		Су өтімі, м ³ /с			Тәуліктегі су деңгейінің өзгерісі (8 сағ.), см	Лайлылық
				Макс. 05.06	Мин. 06.06	08 сағ. 06.06	Күн. 05.06	Түн. 06.06	Орт. 05.06	08 сағ. 06.06	Орт. 05.06	Макс. 05.06	08 сағ. 06.06		
1	К. Алматы	Мыңжылқы М	3017	-7.8	-0.8									*	*
2	К. Алматы	Мыңжылқы ГБ	3017			5.0			256	255				0	*
3	К. Алматы	Тұйықсу а. ГБ	2466			9.0			607	607	0.76	0.76	0.76	0	*
4	К. Алматы	Шымбұлақ М	2200	15.6	8.4									*	*
5	К. Алматы	Сарысай ГБ	1928			11.0			260	260	1.02	1.02	1.02	0	0
6	К. Алматы	Медеу ГБ	1700			12.0			103	102				-2	0
7	Батарейка	Просвещенец ГБ	1569			13.0			61	59				-4	0
8	К. Алматы	Алматы қ. ГБ	1179			12.0			189	188	1.48	1.59	1.37	0	0
9	Бұтақ	Бұтақ ГБ	1475			14.0			250	250				0	0
10	Ү. Алматы	көл. 1.1 км жоғарыдағы ГБ	2654			6.0			305	305	0.84	0.97	0.83	+1	*
11	Ү. Алматы	Проходной ө. 2 км жоғарыдағы ГБ	1471			16.0			282	282				0	*
12	Кұмбел	Устье ГБ	2150			9.0			66	66				0	*
13	Проходная	Устье ГБ	1422			15.0			281	280	1.80	1.84	1.75	0	*
14	Терісбұтақ	Устье ГБ	1362			13.0			215	214	1.06	1.08	1.05	0	0
15	Қаскелең	Қаскелең ГБ	1133			17.0			279	278	4.37	4.56	4.17	0	*
16	Түрген	Таутүрген ГБ	1054			17.0			107	107	6.22	6.38	6.05	0	*
17	Есік	Есік қ. ГБ	1279			16.0			205	205				0	*
18	Талғар	Талғар ГБ	1199			16.0			307	308				+3	*
19	Үлкен Алматы көлі	Көлдің солтүстік жағалауында ГБ	2500	13.0	4.1	6.0			-241	-246				-7	*

Ескертпе:

* - деректер жоқ

Қазақстан аумағы бойынша жаңбыр генезисті сел қауіптілігі туралы Кеңес беру

«07» маусымға 2022 ж.

Облыстар	Сел қауіпті аудандар	Гидрометеорологиялық жағдай
Алматы	Іле Алатауы	Солтүстік экспозиция беткейлерінде маусымдық қар сызығы 3100 м биіктікте, солтүстік-шығыс экспозиция беткейлерінде - 3200 м биіктікте орналасқан. Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Орта тау аймағында топырақтың ылғалдануы жоғары. Күндіз өткінші жаңбыр (1-3 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Күнгеі Алатауы	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Күндіз өткінші жаңбыр (1-2 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Теріскей Алатау	
	Жетісу Алатауы	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Күндіз өткінші жаңбыр (1-3 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
Жамбыл	Қырғыз Алатауы	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Күндіз кей жерлерде жаңбыр (1-3 мм), найзағай, бұршақ. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Талас Алатауы	
Түркістан	Талас Алатауы	Жауын-шашынсыз. Жаңбыр генезисті сел қауіптілігі жоқ.
	Өгем жотасы	
Маңғыстау	Маңғыстау таулары	Жауын-шашынсыз. Жаңбыр генезисті сел қауіптілігі жоқ.
	Тарбағатай	Жауын-шашынсыз. Жаңбыр генезисті сел қауіптілігі жоқ.

Шығыс Қазақстан	Сауыр	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Жауын-шашынсыз. Жаңбыр генезисті сел қауіптілігі жоқ.
	Қазақстандық Алтай	

* Сел болжамы үшін қажетті ақпараттың шынайылығының артуына қарай кеңес берулер сел қауіптілігінің деңгейі туралы мәліметтерді қамтитын болжамдармен алмастырылады (Мысалы Кіші және Үлкен Алматы өзендерінің алаптары үшін).

!!! Ескерту: Сел қауіпті ауданда өзін-өзі ұстау ережесін сақтау (6 Қосымша).

Кіші және Үлкен Алматы өзендерінің алаптары үшін сел қауіптілігінің деңгейі

Сел қауіптілігінің деңгейлері	Сел қауіптілігінің деңгейін анықтайтын факторлар	Сел үдерісінің даму ықтималдылығы	Қауіптілік дәрежесі	Қорғау шаралары
	<p>Маусымдық қар сызығы жағдайының, ауа температурасының, топырақ ылғалдылығының, жауын-шашынның қарқындылығы мен ұзақтығының жоғары мәндері</p>	<p>Негізгі өзен аңғарында сел үдерісінің даму ықтималдылығының жоғары болуы және негізінен таудан шыға берісте сел массасының шөгуі</p>	<p>Өзен аңғарында және таулардан шыға берісте орналасқан халық пен шаруашылық объектілері үшін үлкен қауіп</p>	<p>Халықты, мемлекеттік және шаруашылық басқару органдарын құлақтандыру</p>
	<p>Маусымдық қар сызығы жағдайының, ауа температурасының, топырақ ылғалдылығының, жауын-шашын қарқындылығының олардың ұзақтығы салыстырмалы түрде төмен болған кездегі жоғары мәндері</p>	<p>Селдің негізгі өзен аңғарына шығу ықтималдығы жоғары және онда сел массасының шөгуі</p>	<p>Өзен аңғарында орналасқан халық пен шаруашылық объектілеріне қауіптілік</p>	<p>Халықты, мемлекеттік және шаруашылық басқару органдарын құлақтандыру</p>
	<p>Ауа температурасы, топырақтың ылғалдылығы, жауын-шашынның қарқындылығы мен ұзақтығы салыстырмалы түрде төмен</p>	<p>Селдің пайда болу ықтималдығы шамалы</p>	<p>Сел пайда болу аймағындағы адамдар үшін қауіптілік</p>	<p>Сел қауіпі бар аймақта тәртіп ережелерін сақтау, «Абайлаңыз, сел қауіптілігі бар телім» ескерту қалқандарын назарға алу</p>
	<p>Төмен ауа температурасы, топырақтың ылғалдылығы, сұйық жауын-шашынның болмауы</p>	<p>Селдің қалыптасу жағдайлары жоқ</p>	<p>Қауіптілік жоқ</p>	<p>Сел қауіпі бар аймақта тәртіп ережелерін сақтау, «Абайлаңыз, сел қауіптілігі бар телім» ескерту қалқандарын назарға алу</p>

Сел қауіптілігінің белгілері және сел қауіптілігі бар аймақта өзін-өзі ұстау ережелері

Тауларға баруды және тауда болуды жоспарлау кезінде ауа райы болжамын ескеру және дауылды ескертулерді қадағалау, сұрапыл апат қауіптілігіне уақытылы әрекет ету қажет.

Сел ағынының тереңдігі 40-50 м жетуі мүмкін, ағынның қозғалу жылдамдығы-5-10 м/с және одан жоғары (жекелеген жағдайларда 15-20 м/с дейін) болады. Егер адам сел тасқынына түссе, өлімге алып келуі сөзсіз, сондықтан қауіпсіздік шараларын сақтау ерекше мәнге ие болады.

Күшті жауын-шашынның түсуінен туындаған сел қаупінің белгілері

- ✓ Өзендегі судың шығыны мен лайлылығының күрт артуы.
- ✓ Өзен арнасының жоғарғы бөлігінде балшық шаңы бұлтының және гүрілдің пайда болуы.
- ✓ Селге жақын жерде топырақ беткейін шайқау.

Сел қаупі бар аймақта өзін-өзі ұстау ережелері

- ✓ Өзен арнасына, құрғақ арнаға және көл бөгетіне жақын жерде демалуға және шатырлы лагерь құруға болмайды.
- ✓ Бақылаушыны алға қойыңыз, сонда ол алда не болып жатқанын көреді және төнген қауіп туралы ескертеді, сонымен қатар өзеннен су алуға барғанда.
- ✓ Сұйық жауын-шашынның қарқынды түсуі және сел қауіптілігінің басқа да белгілері кезінде өзен арнасынан (жайылмасынан), құрғақ арнадан алыстау және аңғардың баурайы бойынша 40-50 м жоғары көтерілу.
- ✓ Сел өткен кезде одан өзен арнасының бойымен қашуға болмайды, аңғардың баурайы бойымен 40-50 м жоғары көтерілу керек (сел тасқынынан тастар ұшуы мүмкін).
- ✓ Тік жартастар мен тік беткейлердің астында тоқтамаңыз (топырақ беткейінің шайқалуынан, сел жақын жерде, құламалар мен тастың түсуі болуы мүмкін).
- ✓ Сел өткеннен кейін өзен арнасына түспеу, өйткені арнада сел қайта қалыптасу мүмкін.
- ✓ Сел жүріп өткеннен соң беткейлердің сырғуынан, үзілген немесе салбырап тұрған электр сымдарынан, бүлінген газ магистралынан абай болған жөн.